

secundo additamenta, supplendo lacunas. » Ad haec c) facto constat, etiam loca nonnulla ex iis quae dogmatica appellant, fuisse post Concilii decretum adhuc emendata.

3. Custodia et vigilantia Ecclesiae a) solum refertur ad substantiam ss. librorum, né scilicet libri prae eorundem scopo corruptelis inductis essentialiter alii evadant, quam primitus fuerant. Scopus autem ss. librorum non solum est dogmaticus; certe « in nonnullis libris historicis V. T. substantia et pars praecipua non spectat doctrinam. » Insuper b) Scripturae per se sunt littera mortua, spiritus vivificans non potest contineri in litteris sed in authentica doctrina, qua Ecclesia litteram mortuam vivificat. « Unde apparet, quomodo Ecclesia non sit custos Scripturarum quatenus mere sunt littera mortua, » sed quatenus continent verbum Dei vivum et vivificans, quo in munere Ecclesia nunquam potest deficere.

4. « Etiam si a) Ecclesia nequeat tribuere Scripturae sensum falsum et errare in illa interpretanda, potest tamen uti etiam textu non legitimo ad confirmandum sensum legitimum. » b) « Textus dogmatici critice certi sunt necessarii solis Protestantibus negantibus auctoritatem Ecclesiae et Traditionis, non autem nobis qui nullum dogma primario in Scripturis fundatum esse novimus » (p. 26. 28. 30.).

5. Multae versiones sunt legitime receptae in Ecclesia, puta versio graeca V. T., latina antehieronimiana, syra, armena, coptica. Iam vero istae versiones inter se comparatae habent plurimas lectiones « diversas quoad sensum in locis, qui putantur dogmatici; » necessario ergo ibi sunt errores vel interpretum vel amanuensium. Attamen « omnes versiones legitime usurpatae in Ecclesia catholica dogmaticae pares sunt, et proinde dogmaticae etiam pares sunt textui (originali), quamvis critice differant tum a textu tum inter se » (p. 28. 38.).

6. Si textus dogmatici non essent supponendi examini artis criticae, hermeneutica deberet praecedere criticam, et haec illi subiceretur atque ab illa dirigenda esset. At haec est perversio ordinis logici scientiarum; primum enim stabilienda est vera lectio per examen criticum, et tum de-

num sequi potest eius interpretatio. « Ergo ordo scientiarum non sinit, ut textus quos volunt esse dogmaticos, subtrahantur examini critico » (p. 27.).

Haec videntur esse omnes et solae rationes, quibus sententia theologorum quam sequimur, in erudito opusculo impugnata est; reliqua enim argumenta quae ibi proferuntur, non nostrae sed illorum doctrinae opponuntur, qui conformitatem versionis vulgatae cum textu primitivo indiscriminatim in omnibus incisis et particulis, atque adeo authenticam in gradu supremo vi decreti Tridentini tenendam esse censuerunt. Hanc opinionem a cl. auctore invicte confutatam esse video, et plene quoad hanc partem ei consentio; sed vim argumentorum contra nostram sententiam nondum perspicio, neque ab ea recedendum esse puto. Rationes exponam respondendo brevissime ad singula.

Ad 1^{am}. Probatur optime, distinctionem inter textus qui sunt canonicae Scripturae, non esse intelligendam ratione diversae auctoritatis, quod hic non indigebat probatione; sed non probatur, nullam posse admitti distinctionem neque ratione rei seu materiae quam continent. Imo hanc distinctionem quae sola a nobis supponitur, adversarius ipse discrete admittit verbis longe efficacioribus, quam quibus nos eam explicamus, et extensione multo ampliori quam admitti posse videtur. Porro ex principio certissimo, in textibus, si sunt canonici, auctoritatem non esse diversam, quamvis diversa sit materia, non sequitur quod unice probandum erat, a sacra synodo in editione veteri latinae versionis fuisse declaratos conformes originali et ideo canonicos non alio sensu textus primae classis, quibus expresse dicit se usuram tamquam verbo Dei, quam singula incisa secundae classis, de quibus non loquitur. Nemo ex diversa auctoritate textuum qui sunt Scripturae inspiratae, probare unquam instituit diversam relationem decreti ad loca diversa; sed nostra demonstratio longe alia est. Concilium in declaratione authenticae editionis vulgatae expresse indicat, se prae oculis nominatim habuisse testimonia pertinentia ad « confirmanda dogmata et instaurandos in Ecclesia mores, » et ideo concludimus, hos textus per se dogmaticos

omnes, ut sunt in editione veteri vulgata, comprehensos esse in declaratione authenticæ huius eiusdem editionis. Hoc autem de aliis textibus et incisibus Concilium non dicit; et ideo pro his non valet idem argumentum, sed *vi decreti* sufficit in his admittere conformitatem eam, quæ requiritur, ut versio non sit quoad substantiam difformis et simpliciter non authentica. Si propter æqualem auctoritatem omnium textuum qui sunt canonici, sequeretur, versionem in omnibus *pari modo* conformem originali declaratam esse, potius concedendum foret in sententiam contrariam, quæ affirmatur authenticæ conformitatis in omnibus incisibus, etiam enuntiantibus quæ per se non pertinent ad ædificationem doctrinæ christianæ in rebus fidei et morum. Hoc autem quia et nos et pariter adversarius noster certis argumentis falsum demonstrari putamus, ideo necessario tenendum est, declarationem authenticæ a Concilio alia intensione de textibus unius et alia de textibus alterius classis intellectam fuisse, et intelligendam esse; atque adeo cum authenticæ veteris latinæ editionis vulgatæ dicitur declarata fuisse *quoad substantiam*, in hac *substantia Scripturæ* in primis comprehendi ea loca, quibus synodus « ad confirmanda dogmata et instaurandos in Ecclesia mores se usuram esse » tamquam sacris et canonicis, utique *prout exstant in veteri latina editione*, et quorum causa se inductam esse dicit, ad libros omnes cum omnibus suis partibus sub forma, « prout in Ecclesia catholica legi consueverunt, et in veteri vulgata latina editione habentur, » definiendos sacros et canonicos.

Altera pars argumenti quæ inducitur a posteriori, vix indiget responsione. Eo quod a nobis privata interpretatione non semper potest certo determinari sensus alicuius loci, utrum sit de rebus per se fidei et morum, et utrum proinde pertineat ad partes Scripturæ nominatim comprehensas in decreto, nullatenus sequitur, vel distinctionem ratione diversæ materiæ universim reiiciendam esse, vel usui esse non posse ac debere, ubi de valore dogmatico textus constiterit; adeoque etiam non sequitur, hunc quem diximus, non esse sensum decreti Tridentini. Si propter

rationem adversarii distinctio potest rejici a critico, non video, cur eodem iure non posset seponi ab interprete, pro quo tamen ipsemet eam admittit; nec video, quomodo Concilium ipsum eandem distinctionem nobis ob oculos ponere poterit: « ut nemo in rebus fidei et morum ad ædificationem doctrinæ christianæ pertinentium sacram Scripturam ad suos sensus contorquens contra eum sensum quem tenuit et tenet sancta Mater Ecclesia . . . aut etiam contra unanimum consensum Patrum interpretari audeat. » Quam quidem distinctionem Concilium Vaticanum in authentica declaratione decreti Tridentini iterum repetiit (Const. de Fide c. 2.).

Ad 2^m. Quod hic dicitur in prima parte argumenti, non est in questione. Concedimus, in codicibus sive scriptis sive excusis posse esse errores amanuensium et correctorum etiam in locis dogmaticis, imo posse esse hæreses, hosque errores posse et debere modo opportuno emendari. Quæstio non est de singulis codicibus, sed de *veteri vulgata editione, prout longo sæculorum usu in Ecclesia Dei legi consuevit*. Et in hac iterum non quaeritur, utrum velut a priori interpres, vel antiquissimis temporibus omnes aut fere omnes amanuenses (1) errare *potuerint* in textibus etiam dogmaticis; concedimus, id fieri utique potuisse. Quæstio est unica, utrum *re ipsa sint* in editione veteri vulgata errores in textibus per se dogmaticis, iique non qualescumque sed qui transmutent ipsam substantiam dogmatis, ut erat in originali divinitus inspirata Scriptura. Affirmamus, huiusmodi errores nullos esse; idque constare dogmaticæ, quia Spiritus Sanctus non permisisset, ut Ecclesia *eo modo quo factum est*, versionem *ita mendosam* atque adeo in huiusmodi locis *continentem non verbum Dei inspiratum sed verbum humanum*, declarasset authenticam. Si supernaturalis divina providentia et assistentia Spiritus Sancti in conservatione verbi Dei scripti et in iudicio Ecclesiæ de integritate ac puritate huius verbi scripti removeretur vel non attenditur, et insuper Scriptura consideratur in con-

(1) Nisi supponatur error antiquus et universalis, iam non esset in vulgata veteri editione, sed in aliquot mendosis exemplaribus.

ditione libri privati; tum sane non aliud remanet ad conservationem integritatis et sinceritatis Scripturae quam industria humana (in qua totum fere negotium redit ad solertiam interpretum ex una lingua in aliam, amanuensium, correctorum), et ad iudicandum de eadem integritate ac sinceritate remanet unum atque ideo independens examen criticum et historicum. At suppositis principiis catholicis, de *facto* integritatis et sinceritatis Scripturae sub hac determinata forma versionis ac editionis, seu de authentia conformitatis eiusque gradu certi reddi possumus per iudicium Ecclesiae. Demonstrato igitur iudicio Ecclesiae de tali gradu authentiae veteris vulgatae editionis, ut in eius textibus « ad confirmanda dogmata et ad instaurandos in Ecclesia mores, » seu ad « aedificationem doctrinae christianae » pertinentibus exhibeatur sincerum verbum Dei scriptum secundum substantiam saltem dogmatis, iam etiam dogmatice demonstrata est conformitas eiusdem editionis cum primitiva Scriptura in omnibus huiusmodi textibus. Hinc quoniam veritas veritati non repugnat, ipso hoc iudicio Ecclesiae securi reddimur, numquam *critice demonstratum iri* talem aliquem errorem in veteri vulgata editione, ut longo saeculorum usu in Ecclesia legi consuevit. Potest tamen fieri, ut ob defectum praesidorum necessariorum vel ob alias causas sola critica per se aliquando non possit demonstrare veritatem lectionis vulgatae etiam in huiusmodi locis; tum vero quod *critice* non liquet, constabit nihilominus ex principio theologico. Hoc modo dicimus, sicut alias scientias humanas ita etiam criticam subesse theologiae Ecclesiae, hancque oportere velut normam saltem *negativam* et velut stellam reatricem ad praecavendos errores prae oculis haberi.

Ad alteram partem huius objectionis respondemus. Si agitur de « erroribus innocuis, » mutatur status quaestionis. Sermo nobis est de erroribus, qui transmutent sensum dogmatis, ut erat in Scriptura originali inspirata, cuiusmodi non putabimus « errores innocuos. » Eadem valet responsio de eo, quod ambigue dicitur « emendatio vocum *erronearum*. » Porro non contendimus, vi decreti credi debere in editione

vulgata nullas esse lacunas textuum dogmaticorum, adeoque non negamus, eas posse suppleri (si revera demonstrentur esse). Negamus vero, in *editione veteri vulgata, ut longo saeculorum usu in Ecclesia Dei legi consuevit*, et quae eo modo quo ostendimus, declarata est authentica, haberi textus dogmaticos spurios. Rationem dedimus, quia scilicet decretum ex suo contextu et scopo nominatim testimonia ad « confirmanda dogmata » declarat esse canonica; unde si textus essent spurii, declaratum fuisset scriptum verbum hominum pro scripto verbo Dei. Ideo negamus, quod dicitur de « resecandis additamentis, » si haec intelligantur *per se dogmatica*, et quae exstent in *veteri vulgata editione*. Nec profecto video, quomodo hoc ius critices ex veteri vulgata editione « resecandi additamenta » per se dogmatica possit conciliari cum verbis ipsius cl. adversarii, quae superius in nota p. 534. citavimus.

Ad partem tertiam desiderassemus exemplum emendationis textus per se dogmatici post Concilium Tridentinum, sed emendationis, de qua sola disputamus; videlicet a) textus certo exstantis in veteri vulgata editione, b) emendationis non secundum modum solum exprimendi dogma, sed secundum ipsam rem et substantiam dogmatis. Huiusmodi vel uno exemplo prolato cl. auctor suum propositum efficacius demonstrasset quam omnibus argumentationibus; donec proferatur, negabimus tale aliquid idoneum exstare. Nam talis emendatio non posset esse alia nisi tum inducta, quando correctiones in editione vulgata iussu Pontificum institutae sunt (emendatio enim alia privatorum nihil probaret). At non credam, correctores contra suum primum principium mutasse textum certo exstantem in *veteri editione vulgata*, idque inducendo mutationem substantialem sensus dogmatici, qui fuisset enuntiatus in illa editione, quam ipsinet « suae pristinae integritati ac puritati, quoad eius fieri potuit, restituere » propositum habebant (Praefat. ad edit. Clementinam).

Ad 3^{am}. Huius difficultatis primam partem, ubi dicitur custodia Ecclesiae referri solum ad substantiam librorum sacrorum, possumus transmittere. Neque enim nostra

demonstratio extensionis et gradus authentiae, quae referenda sit ad omnes textus per se dogmaticos, innititur simpliciter huic muneri *custodiae* Scripturarum, sed ducitur *ex modo definitionis*, quo Concilium authenticam editionis vulgatae declaravit. Ceterum scopus princeps Scripturae atque ideo prae hoc scopo substantia sacrorum librorum constituitur in rebus fidei et morum h. e. in iis, quae (iuxta superius exposita) *propter se revelata sunt* in Scripturis, non autem solum per accidens et propter aliud inspirata ad scribendum. Unde illud quod cl. auctor in libris V. T. dicit substantiam e. g. complexum historiae et prophetiae etc., nos comprehendimus inter partes dogmaticas. Adeoque possemus dicere: custodia Ecclesiae hoc ipso, quod (fatente adversario) refertur ad substantiam librorum sacrorum, in primis pertinet ad partes omnes « fidei ac morum, » seu ad ea quae per se revelata sunt, ac spectant ad « aedificationem doctrinae christianae; » de his enim non autem de minimis adiunctis historiae, geographiae, botanicae, zoologiae hisque similibus Ecclesia pro munere suo directe et per se est sollicita, et sub hac ratione ei est per se commissa non minus custoditio quam interpretatio verbi Dei scripti. Ex hoc munere custodiae non sequitur quidem, non potuisse textus aliquos etiam per se dogmaticos, imo libros integros inspiratos intercideri, quoniam doctrina revelata non in solis Scripturis sed imo etiam principaliter in Traditione conservatur; omnino autem ex munere custodiae verbi Dei sub assistentia Spiritus veritatis consequitur, non posse fieri ut Ecclesia custos verbi Dei proponat verbum humanum tamquam verbum Dei in Scripturis. At haec propositio verbi Dei per Ecclesiam non ex eo adhuc intelligitur, quod verbum contineatur in aliqua editione Scripturae, sed intelligitur ex diserta vel saltem aequipollente declaratione authentiae editionis; et haec authenticam declarata ipsa quousque extendatur, ex sensu et modo declarationis discendum est. Ideo munus custodiae verbi Dei sub assistentia Spiritus veritatis est quidem ratio, cur Ecclesia infallibiliter etiam authenticam seu conformitatem versionis et editionis Scriptu-

rae discernere et declarare queat, sed non ex eo munere per se sine huiusmodi declaratione authenticam eiusque extensionem cognoscere possumus. Quare frustra in argumento adversarii illud munus custodiae Scripturarum inducitur, cui nostra demonstratio de authenticam vulgatae editionis et eo magis de eiusdem authentiae amplitudine minime innititur. Possumus ergo nunc haec omnia omittere, quia authenticam editionis vulgatae in omnibus locis per se dogmaticis non deducimus simpliciter ex munere custodiendi Scripturas, sed *ex modo* quo authenticam declarata est.

Pars altera obiectionis si urgeretur, deveniendum esset ad absurdum, ab Ecclesia totam doctrinam revelatam conservari *tantummodo* in Traditione, atque ideo non magno interesse, si scripta humana habeat ac proponat pro divinis. Sine dubio Ecclesiae transmissa est et sub assistentia Spiritus veritatis in ea conservatur intelligentia verbi Dei; quae res tota pertinet ad Traditionem et ad infallibilem interpretationem Scripturarum. Sed ideo non potest negligi imo in praesenti providentia necessario supponitur custoditio ipsius verbi Dei scripti, quod a cl. auctore « littera mortua » appellatur. « Agnitio (γνωσις) vera est, ... quae pervenit usque ad nos tractatio plenissima neque additamentum neque ablationem recipiens, et lectio sine falsatione et secundum Scripturas expositio legitima » Iren. IV. c. 33. n. 8. (cf. th. IV. n. I.). Licet non absolute et ex rei natura, attamen in praesenti providentia Scriptura est necessaria Ecclesiae, neque independentem a Scripturis Traditione distincta conservatur totius revelationis depositum; sed Scripturae ipsae sunt pars magna depositi custodiendi, et vicissim medium ad custodiam depositi; ex eis enim utpote verbo Dei scripto Ecclesia sub assistentia Spiritus Sancti veram intelligentiam, explicationem, defensionemque veritatum revelatarum depromit. « Sicut illis (haereticis) non potuisset succedere corruptela doctrinae sine corruptela instrumentorum eius, ita et nobis et a nobis integritas doctrinae non competisset sine integritate eorum, per quae doctrina tractatur » Tertull. Praescript. c. 38. Uno verbo: quia Scriptura sine vera intelligentia et

« verbo vivificante » nec sufficit nec prodest, non ideo Scriptura « littera mortua » ad veram intelligentiam et praedicationem « vivificantem » non necessaria censi potest, ad eius conservatio maxime in « rebus fidei et morum » ibidem divinitus scriptis minus pertinet ad munus custodiendi depositum.

Ad 4^m. Si prima pars obiectionis dirigitur contra nostram explicationem decreti Tridentini, responsio in promptu est. Potest quidem fieri, ut Ecclesia verbis alicuius versionis Scripturae utatur ad piam accommodationem, ad exornationem, sub certis conditionibus etiam ad argumentum, quin ideo iam declarare velit, aut verba esse genuina aut hanc esse verborum sensum. At Concilium in decreto de quo agimus, testimonia quorum usum ex editione vulgata ad confirmanda dogmata sibi vindicat, evidenter declarat divina ac proinde authentica, ut satis demonstravimus.

Si in secunda parte textus *critice certi* dicuntur solis Protestantibus necessari eo sensu, quod Protestantes non nisi per criticam et historiam atque ideo plerique ex ipsorum principiis nullo modo possunt certi fieri de genuinitate Scripturarum, nobis autem sicut de vero sensu ita de genuinitate et authentia Scripturarum constare potest per infallibilem auctoritatem Ecclesiae, id nos maxime contendimus et saepe iam demonstravimus. At si dicitur, necesse non esse ut Ecclesiae catholicae et per Ecclesiam nobis constet de genuinitate textuum per se dogmaticorum, hoc ita universe dictum quam falsum sit, ex paulo ante disputatis constat et etiam per se evidens est.

Ad 5^m. Admittimus, versiones in eo statu, quo sunt et quamdiu sunt in publico usu Ecclesiae catholicae, esse simpliciter authenticas authentiam etiam manifestatam seu externam quae internam supponit et includit, ut thesi superiori explicatum est. Dixi pro statu, in quo et quamdiu manent in publico usu Ecclesiae; quia si versio per longum tempus desierit esse in tali usu catholicae Ecclesiae, pro hoc tempore auctoritas Ecclesiae nullum facit vadimonium contra inductionem errorum, atque hoc ipso integritas non

amplius authentice manifestata est et theologice cognoscibilis (cf. supra p. 514. 516.). Quamvis vero illis versionibus pro statu et tempore, quo diximus, concedamus competere authentiam generice et simpliciter dictam, quae manifestatur publico usu ecclesiastico; attamen quoad gradum et extensionem authentiam nulla *tali* declaratione determinata est, sicut definitam esse vidimus authentiam editionis veteris vulgatae latinae; non ergo *eodem modo* constat de illarum sicut de huius authentiam. Quoad illas authentiam simpliciter et generatim atque usu tantum, quoad hanc specificae et *in aliquo determinato gradu* per solemne Ecclesiae decretum manifestata est. Ceterum revera putamus, versiones illas (pro statu quo diximus) demonstrari non posse in locis per se dogmaticis « positive diversas quoad sensum » ita, ut *aliud dogma quoad substantiam* (multo vero minus sensus contrarius, qui esset haereticus) exprimat, quam fuerit in Scriptura originali inspirata.

Quidquid vero sit de gradu illarum authentiam, de quo disputare nolumus, in obiectione non valemus conciliare haec duo, quod a) versiones illae in locis dogmaticis « differunt sensu », utique (si aliquid dicitur ad rem pertinens) quoad dogmatis substantiam, ac proinde vel illae omnes vel omnes una excepta habent errorem quoad substantiam dogmatis; nihilo tamen minus b) omnes cum vulgata editione et cum textibus originalibus *theologice pares* sunt. Quomodo quaeso instrumentum quoad substantiam alicuius vel aliquorum dogmatum exhibens textum humanum (talis enim profecto est, si est error quoad sensum ipsius dogmatis, licet supponatur non esse sensus haereticus, quia non negationem dogmatis sed aliud diversum enuntiat), quomodo, inquam, tale instrumentum *theologice* par dici potest alteri, quod exhibet textum divinum ac inspiratum?

Ad 6^m. Si textus genuinitas dubia est et de ea nullo alio ex fonte quam per regulas critices constare potest, debet praecedere critica hermeneutica, ut constet, hanc versari circa textum genuinum. In textibus dubiis ergo profanis et privatis hic ordo inter criticam et hermeneuticam

semper consistit, quia de eorum genuinitate non nisi ex historia et critica constare potest. At si agitur de instrumento publico et quidem theologico ac nominatim de s. Scriptura, in qua de genuinitate certae cuiusdam classis textuum iudicari potest ex fonte duplici, a) ex auctoritate Ecclesiae tamquam ex fonte theologico, superiori, infallibili, qui propterea sit pro fonte altero sibi subordinato instar normae dirigentis, et b) ex critica tamquam fonte mere humano et priori subordinato; in hac hypothesi logicus ordo postulat, ut in huiusmodi textibus primum consulatur auctoritas tamquam norma prae oculis habenda, per quam critica dirigenda est. Unde hermeneutica solum praecedat, quando et quatenus necessaria est, ut constet, num locus pertineat ad eam classem textuum, de quorum genuinitate secundum substantiam sensus ex duplici fonte iudicari potest. Porro ubi etiam ex auctoritate et declaratione custodis Scripturarum certiores reddimur de genuinitate secundum substantiam dogmatis, possunt in textibus dogmaticis nihilominus remanere aliae difficultates lectionis quoad modum enuntiandi dogma, quae ante exegesis plenior totius enuntiationis et ex sola critica solvendae sint. Ordo ergo hic est: si oritur dubium de genuinitate substantiae sensus dogmatici, praecedat auctoritas et quadamtenus h. e. quando et quatenus requiritur ad dignoscendum valorem dogmaticum, praecedat etiam hermeneutica; succedit et subservit critica auctoritati. Si dubium est de genuinitate pertinentium (salva substantia sensus) ad modum enuntiationis; praecedat critica, sequitur applicatio plenior hermeneuticae et exegesis. Absoluta antecessio criticae prae auctoritate theologica (Ecclesiae), ubi indicatur de genuinitate textuum dogmaticorum, non magis admitti potest, quam absoluta antecessio aliarum scientiarum humanarum, e. g. philosophiae prae theologia Ecclesiae in materiis etiam ad hanc pertinentibus et secundum aliquam rationem communibus. De hac re dicemus in Appendice horum Tractatum. (Vide Concilii Vaticani Constit. de Fide cap. 4. cf. Coroll. 2. ad th. XVIII.).

IV. In postrema parte theses impugnamus alteram opi-

nionem haecenus confutatae contrariam, qua nonnulli vastiores theologi contendebant, vulgatum editionem esse a Concilio declaratam authenticam in gradu supremo conformitatis cum originali textu quoad singula incisa et paene verba, quaecumque sit materia, in qua textus versentur. At talem sensum profecto vix credibilem decreti vel colligunt ex ipsa appellatione *authenticae editionis* simpliciter dictae, vel ex *speciali aliqua ratione* decreti. Ex utraque consideratione manifestissime erroris convincuntur.

De priori nihil opus est multis dicere. Sane diuturno Ecclesiae usu *authentica* demonstrabatur versio latina usurpata usque ad s. Hieronymum et deinceps adhuc simul cum nostra vulgata saltem usque ad Gregorium M. Nihilominus nemo ex illo usu inferri posse putabat conformitatem cum textu primitivo in singulis quibusque minutioribus rebus et verbis. Imo ss. Patres illo ipso tempore, quo versio erat in usu universali, passim plura adnotabant in illa minus recte posita, s. Hilar. in Ps. 118. v. 96. T. I. p. 354; in Ps. 138. n. 43. p. 552; Marius Victorinus contr. Arian. I. II. Bibl. Max. PP. T. IV. p. 273; s. Hieronym. in Gal. IV. 5; V. 4. T. VII. p. 449. 481; ep. ad Sun. et Fretel. passim et alibi saepe. Universim s. Augustinus ep. 82. n. 3. ad Hieronym. et l. XI. c. 5. cont. Faust. statuit: « ibi (in Scripturis) si quid velut absurdum moverit, non licet dicere: auctor huius libri non tenuit veritatem; sed aut codex mendosus est, aut *interpres erravit*, aut tu non intelligis. » Tandem vetus illa editio, licet publico usu demonstrata authentica, paulatim seposita est et ei substituta haec nostra in multis minutioribus huiusmodi rebus non solum modo enuntiandi sed etiam sensu ab illa discrepans. Quae quidem diversitas demonstrat, non potuisse saltem utramque perfecte respondere archetypo textui, non tamen impedivit, quominus utraque esset authentica, quantum ad scopum Scripturarum satis erat. Simile aliquid dicendum est de versionibus vetustis publicae per multa saecula usurpatis in Ecclesiis catholicis aliarum linguarum. Opportune unus ex deputatis ad correctionem vulgatae D. Valverde in libello supplicii ad Pontificem Clementem VIII. (apud cl. P. Verzellone in Prolegom.

ad Lectt. var. Vulg. T. I. p. LXVII.) ita loquitur. « Multa, Pater Sancte, permisit Ecclesia legi publice, non quod omnino probaret, aut rectius legi non posse statuerit. . . neque ideo dicenda est errores tolerasse in Bibliis, cum haec neque sanam fidem neque mores corrumpant. Plura quidem et maiora multa toleravit Ecclesia, antequam Hieronymus Biblia emendaret, et nemo Ecclesiae hoc exprobravit. »

In declaratione igitur authenticæ universim spectatae certe haec opinio nullum habet fundamentum; probari itaque deberet ex specialibus rationibus et adiunctis decreti Tridentini. At ex his omnibus potius evidenter falsa convincitur.

1°. Ex fine declarationis Concilii. Finis propositus est « non parva utilitas accessura Ecclesiae Dei, » quae distincte assignatur in eo, ut omnibus innotescat sinceritas fontium, ex quibus in Ecclesia et a synodo ipsa depromenda sint « testimonia in confirmandis dogmatibus et instaurandis in Ecclesia moribus. » Atqui ad hunc finem nihil pertinent minutiora quaeque geographiam, chronologiam, adiuncta infima historiae, botanicam, zoologiam etc. spectantia; sed ad hunc finem satis est versionis et editionis, qua Ecclesia ad fidei et morum aedificationem tanquam genuino verbo Dei utitur, authenticam conformitatis in rebus fidei et morum, ac in ceteris quoad rei summam. Ergo hanc non autem illam strictiorem conformitatem declarare propositum erat.

Alia inflexione idem dici potest. Iudicium Ecclesiae de authenticæ vulgatae est iudicium infallibile de facto dogmatico, et eatenus assistentia Spiritus Sancti atque per eam infallibilitas in iudicando promissa est, *quatenus factum est dogmaticum* h. e. proxime nexum cum conservanda integritate fidei et regulæ morum, de quo propterea non secus ac de dogmatibus in se revelatis infallibiliter constare magni interest totius Ecclesiae. Atqui huiusmodi factum est utique editionis Scripturae in publicum catholicae Ecclesiae usum adoptatae conformitas cum archetypo in iis, quae saepe iam diximus, non autem conformitas in minutissimis quibusque. Ergo de illa non de hac authenticæ Ecclesiae infallibilis iudicium tulit.

2°. Ex circumstantiis declarationis. Synodus declaravit authenticam editionem vulgatam tum temporis existentem; eam enim tanquam authenticam Concilium ipsum in suum usum adoptavit. Simul vero agnovit in ea aliqua posse emendari, hocque negotium Romanorum Pontificum curae commendatum voluit; qua quidem in agnitione defectuum et errorum levioris momenti tam Cardinales ac theologi Romae deputati et consulti a Pontifice, quam Patres Concilii consentiebant (vide epistolas Legatorum supra citatas p. 537.) (1). Nihilominus tamen etiam in hoc statu editio vulgata declarata est authentica, et tanquam authentica adhibita ab ipso Concilio. Ergo de authenticæ in huiusmodi minutioribus Patres Concilii in sua declaratione non agebant.

His iam etiam responsum est ad id, quod patroni strictissimæ conformitatis dicere solebant, non utique errores librariorum esse approbatos, sed vulgatam editionem expurgatam a mendis, ut nunc eam habemus, etiam in omnibus minimis declarata esse authenticam. At a) declaratio non ad futuram tantummodo editionem referebatur, quae est calumnia Protestantium, sed ad vulgatam ut tum exstabat et a Concilio ipso potuit adhiberi. b) Concilium nulla indicavit speciatim principia, secundum quae emendatio esset instituenda. Non ergo potuit velle in antecessum declarare, futuram emendationem quae profecto plus minusve a perfectione abesse poterat, talem fore, ut etiam in minimis archetypo primitivo responderet. Propterea c) Ecclesia non modo post solemnem illam authenticæ declarationem sed etiam post emendationem auctoritate Pontificum institutam, adhuc permittit et ratum habet usum publicum et liturgicum non solum editionum in aliis linguis, sed etiam

(1) De magna varietate in codicibus et exemplaribus illius temporis ita loquitur B. Harmius (op. postumo edito a Zaccaria in Froleg. ad T. I. Tirini 1795). « Testatur Nicolaus Cardinalis (apud Besariouem in commentar. in illa verba: sic cum volo manere), se scrutatum esse plurima armaria, et inveni-se tantam codicum latinorum varietatem, ut paene tot essent exemplaria quot codices. Cum autem veritas non possit esse nisi una, certum est, in tanta varietate plurimos contineri errores. »

alicubi versionis latinae a vulgata in rebus huiusmodi minoribus multum diversae. Ita Psalterium vetustissimum, quod in non paucis differt a Psalterio vulgatae, retentum et in Ecclesia Vaticana S. Petri, in Ambrosiana, in sacello Mozarabico Toleti, et usque ad annum 1808 in Ecclesia S. Marci Venetiis (cf. Brunati dissert. Della Volg. n. 8.); Psalmus 94. (Venite exultemus) ex illa antiqua recensione quotidie in officio divino recitatur, et solum in festo Epiphaniae ex recensione vulgata (1); chronologia in annis patriarcharum iuxta LXX diversa ab ea, quam habet vulgata, conservata est in Martyrologio Romano, nec in eius correctione a Benedicto XIV. circa illam quidquam mutatum (cf. I. B. Branca de latinae vulg. auctoritate p. 541. Mediolani 1781.). Quis autem non videt, talem liturgicum usum textuum in rebus huiusmodi minutis etiam sensu discrepantium manifestissime demonstrare, Ecclesiam auctoritate sua neutros textus in huiusmodi rebus voluisse declarare certe conformes archetypo primitivo?

3°. Apertissime patroni absolutae etiam in minimis authenticae supponunt multa miracula minime necessaria, et quae facta esse nullis probabilibus rationibus suadere possis. Unum ex his commemorasse satis est. Versio nostra vulgata in longe maxima parte librorum V. T. auctorem habet s. Hieronymum, estque immediate derivata ex textu hebraico, ut tempore s. Hieronymi exstabat, et consequenter in multis discrepans a versione latina vetustiori, quae facta erat ex graeco LXX. In quibusdam libris, in Psalmis, Baruch, Sap. Ecclesi. Mach. conservata est versio Hiero-

(1) Psalterium versum ex graeco iuxta recensionem, ut erat ante curas a s. Hieronymo impensas, adhibetur (paucis mutatis) in Ecclesia Ambrosiana et in sacello Toletano. Psalterium primis curis ab Hieronymo emendatum quod dici solet *Romanum*, usui est Basilicae Vaticanae, olim erat etiam Basilicae S. Marci; ad idem pertinent Ps. 94. in nostro quotidiano *Officio Matutino, Gradualio et Tractus, Antiphonae* ad Introitum, Offertorium, Communionem in Missa. Alterum denique ab Hieronymo secundis curis emendatum, quod *Gallicanum* appellatur, exstat in nostra editione vulgata. Psalterium autem versum ab eodem s. doctore ex textu hebraico publice receptum non est, sed exstat in editionibus eius Operum.

nymo vetustior. Psalmos licet verterit s. doctor ex hebraico, tamen Ecclesia non eius versionem adoptavit, sed ne aures populi offenderentur, retinuit interpretationem veterem ex graeco LXX, modice a s. Hieronymo secundis curis emendatam, et a versione ipsius Hieronymi non parum diversam. His positis ad asserendam plenam illam conformitatem affirmari debet, translationem s. Hieronymi perfecte in omnibus particulis respondisse textui primitivo in ceteris libris, solo excepto Psalterio; vicissim vetustiorum versionem quae eo usque fuerat in usu Ecclesiae, non fuisse saltem perfecte authenticam nisi in solo Psalterio et in iis libris, quos s. Hieronymus non attigit. Insuper consequitur, textum hebraicum aetate Hieronymi fuisse corruptum in solo Psalterio, in ceteris libris perfecte conformem archetypo; interpretes LXX non accurate libros ceteros, perfectissime Psalterium vertisse, vel certe eorum versionem solum in Psalterio perfectissimam et incorruptam ad vetustum interpretem latinum pervenisse. Haec omnia et alia plura quae supponi debent, nemini persuadebis sine manifestis argumentis; argumenta autem non solum nulla suppetunt quae haec demonstrent, sed suppetunt, quae ostendant has hypotheses esse falsas. Certè illi theologi si rem melius considerassent, vel adacti fuissent ad suam opinionem deserendam, vel debuissent affirmare, authenticam internam et libros inspiratos per declarationem Ecclesiae non solum manifestari sed etiam effici, quod quam falsum sit, alibi demonstravimus.

4°. Testes gravissimi qui ipsi interfuerant vel suppres erant Concilio Tridentino, et theologi paulo post Concilium magno numero consentiunt, eà qua diximus, non autem strictiori significatione authenticam editionis vulgatae a Tridentinis PP. fuisse declaratam. Id manifestum imprimis est ex epistolis legatorum Romam scriptis, quas supra commemoravimus (cf. Pallavic. l. VI. c. 17. n. 15. 16.). Praeterea Card. Cervinus hoc idem theologo Concilii Andreae Vegae pridie quam firmaretur decretum, et postea non semel diserte testatus est, ut gravissimis verbis Cervino adhuc superstitè scripsit Vega in opere dedicato Cardinali

Paceco, qui et ipse illius IV. sessionis magna pars fuerat (Vega de Iustificat. l. XV. c. 9.). Idem P. Ioanni Marianae significavit Iacobus Lainez postea Societatis Iesu Praepositus Generalis, qui iussu Pontificis Concilio adfuerat (Mariana de Editione vulgata c. 21. p. 101.). Consentiant Salmeron (Opp. T. I. p. 24. 25. ed. Colon. 1602.), amplissime Didacus Payva de Andrada (Defens. Conc. Trid. l. IV. fol. 247. sqq.), alii multi quos nominant Bellarminus opus. citato, Mariana l. c., Serarius (in Prolegom. Bibl.), Ioan. Bernardus de Rossi (de Causis neglectae linguae hebraicae c. 4.), Hodius describens ultra octoginta catholicorum theologorum conspirantes sententias (de antiquis Biblior. versionib. P. II. l. 3. c. 15.). Ex Scholasticis confer Dominicus Bañez in S. Th. 1. q. 1. a. 8; ex recentioribus Wirceburgenses T. I. c. 1. a. 4; Trivultianorum Ephemerides 1750. mense Iulio, 1753. mense Septembri et Octobri; Iosephum Brunati (opusculo supra citato, inter dissertationes biblicas ed. Mediolani 1838.).

5°. Argumenta enumerata nemo suspicabitur de editione tantum valere nondum emendata, nunc autem post correctionem iussu Pontificum institutam iam *ci decreti Tridentini* in singulis etiam minimis plenam conformitatem cum archetypo esse asserendam. Huiusmodi suspicio evidenter excluditur.

a) Argumenta nostra omnia ita sunt comparata, ut valeant etiam supposita emendatione.

b) Talem mirabilem conformitatem, quae non nisi per inspirationem divinam et interpretis et theologorum a Pontifice ad corrigenda Biblia deputatorum constitui potuisset, profecto PP. Tridentini non propheticæ praedixerunt; sed sicut vulgatam editionem theoreticæ declararunt et practice adhibuerunt tamquam authenticam etiam ante correctionem, ita desiderabant expurgationem mendorum, quantum fieri posset, ut uniformitas lectionis in Ecclesia constitueretur. Non ergo decreto Tridentino perfectissima illa emendatae editionis conformitas cum archetypo in antecessum declarata est.

c) Neque vero alia ulla exstat Pontificum declaratio, ex

qua talis authenticæ conformitatis in supremo gradu asseri deberet. Imo ex historia correctionis Bibliorum constat, ab ipsis viris gravissimis ad hoc negotium deputatis non solum tantam emendatae editionis perfectionem non fuisse agnitam, sed etiam plura, quae viderant corrigi potuisse, ob prudentes rationes consulto fuisse relicta. Id monetur in praefatione ad lectorem emendatae editioni praefixa, cuius auctor est Bellarminus certe mandato et consensu reliquorum ad opus correctionis deputatorum, atque ut res ipsa loquitur, etiam ipso summo Pontifice annuente. Ibi disertis verbis amovetur in primis praeiudicium, ac si haec vulgata editio post institutam emendationem iam necessario haberi deberet « omnibus numeris absoluta. » Deinde succincte redditur ratio methodi observatae in correctione, ubi duo dicuntur: non solos codices latinos editionis vulgatae fuisse adhibitos, sed etiam textus hebraici et graeci rationem habitam; tum vero in pervulgata lectione esse aliqua consulto mutata, *« alia quae mutanda videbantur, consulto immutata relicta. »* Huius consilii tres causae adferuntur, a) *vitanda iuxta PP. monitum offensio populorum,* β) quod incertum nobis sit, *utrum vetusti interpretes non meliores codices hebraicos et graecos habuerint, quam nunc sint;* unde fit, ut aliquando non constet, utrum vetus latina interpretatio non melius referat textum originale, quam textus ipse hebraicus et graecus in praesenti suo statu; γ) postremo quod scopus correctionis non erat novam cedere editionem respondentem scilicet in omnibus originali textui, *« sed ipsam veterem et vulgatam editionem latinam a mendis veterum librorum nec non pravaram emendationum erroribus repurgatam suae pristinae integritati ac puritati, quoad eius fieri potuit, restituere. »* Haec certe omnia clarissime enuntiant, emendationem non ita institutam esse aut institui potuisse, ut vulgata editio iam etiam in omnibus minutioribus verbis ac sententiis, quae ad fidem et morum regulam firmandam per se non pertinent, textui archetypo perfecte respondere vi decreti Tridentini ac subsequetae emendationis credi debeat.

In eandem sententiam correctione et editione iam a de-

cennio ad finem perducta scripsit Bellarminus anno 1603 ad Lucam Brugensem: « scias velim Biblia vulgata non esse a nobis accuratissime castigata; multa enim de industria iustus de causis pertransivimus, quae correctione indigere videbantur. » Et ut subdit Brugensis, « similia scripsit I. B. Bandinus praefectus typographiae Vaticanae literis iussu Illmi Card. Baronii ad Moretum Romae datis pridie kal. Augusti 1604. »

d) Idem demonstratur ex modo, quo sequentes theologi et interpretes catholici sciente et annuente Ecclesia Scripturas tractare et explicare solebant. Huc faciunt, quae ad insigne opus variarum Lectionum editionis vulgatae summo Pontifici Pio IX. dicatum praefatur cl. P. Carolus Verzellone T. I. p. CVIII. « Interim lectorem rogamus, ut obiter animadvertat, singulas huius nostri operis paginas re ipsa luculentissime retundere calumniam heterodoxorum, qui Romanam Ecclesiam errores librorum tamquam veram lectionem ita comprobasse affirmant, ut iam nobis non liceat de vera versionis lectione sollicitos esse, sed quamvis lectionem, etiamsi a textu graeco et hebraico aberret, pro vera nobis agnoscendam esse (Mash. Bibl. Sacr. vol. 3. p. 50.). Haec, inquit, re ipsa nostro volumine satis superque refutantur. Neque enim nobis fas esset varias lectiones expendere, si catholica Ecclesia cui ex divina institutione Romanus Pontifex praest, vel errores librorum comprobasset vel quamlibet vulgati lectionem pro vera ita habendam iussisset, ut nunquam vel minimus error ei subesse possit. »

Corollarium 1. Patet tum ex auctoritate qua correctio et editio est instituta, tum ex eius scopo qui inter reliqua etiam erat, ut uniformitas lectionis ecclesiasticae in omnibus et ubique servaretur, nemini fas esse in vulgatae editionis lectionibus quidquam mutare, nisi forte ipsius s. Sedis auctoritas aliquando tale aliquid fieri iuberet.

Ex eadem auctoritate et ex modo, quo facta est correctio et lectiones sunt in usum susceptae, aequè patet, vulgatae editionis lectiones ut nunc sunt, etiam in accidentalibus et minutis caute et prudenti reverentia esse tra-

ctandas, quamvis, ut iam Bellarminus indicavit Lucae Brugensi (1), laude digni sint viri docti, qui a scientia ceterisque praesidiis satis comparati suam conferunt operam ad genuinas lectiones in minutissimis quibusque explorandas et stabilendas.

Si quando ipsi genuinae vulgatae lectioni in huiusmodi accidentalibus realibus discrepantia a textu originali subesse certo demonstrari possit, non sane ideo « praetextu aliquo editio vulgata reiicitur, » quod prohibuit Concilium; sed sacri textus explicatio iuvatur et suppletur ex aliis praesidiis, quae suppetunt. Tiletanus qui inter theologos adfuerat Concilio, ita loquitur. « Non vetant Patres Tridentini, ut vetus et vulgata editio latina diligenter ab explanatoribus cum fontibus conferatur, et si quid certa ratione comperiat cum fontibus non satis quadrare, id commodius ac magis proprie aut etiam magis vere explanare et transferre. Sed hoc solum est, quod synodus constituit, ut vetus et vulgata editio latina, quae per multa saecula cum reverentia et honore usitata est in omnibus Ecclesiis, nullo praetextu reiiciatur... Hoc est autem editionem aliquam reiicere, eam de suo loco quem obtinet, destituere et tanquam publico usu et honore indignam reiicere, aspernari et contemnere. Quod non est censendus facere, qui editionem in omnibus Ecclesiis receptam et multorum saeculorum usu approbatam et commendatam sic suscipit et veneratur, ut tamen eam ad fontem diligenter conferat; et ex fonte illustrat, quae obscura sunt, et explicat quae ambigua, aut denique etiam corrigit, ubi certo deprehenditur vel vitium aliquod irrepisse vel interpretem Scripturae sensum non plene assecutum, nihil tamen temere aut mutat aut corrigit » (Iodocus Ravesteyn Tiletanus in Apologia pro Conc. Trid. 1568. T. I. fol. 99.).

Corollarium 2. Absurdi plane sunt, qui ut olim Anglicanus Thomas James (in libro inscripto « Bellum Papale »),

(1) « Tu ipse plane vides, scripsit Bellarminus Brugensi 1. Nov. 1606, non facile huiusmodi mutationes in sacro textu esse faciendas, quamvis utilissimum sit, ut viri docti tum de variis lectionibus tum de iudicio peritorum hominum tui similia admonentur. »

contra infallibilitatem Pontificum argumentum deduci posse putant ex eo, quod editio vulgata iussu Sixti V. typis iam impressa iterum ad incudem revocata, et iuxta canones criticos paulum mutatos tandem in lucem prodiit iussu Clementis VIII. Ut enim omittamus reliqua, totum illud negotium diversitatis inter utramque recensionem nihil ad res fidei et morum pertinebat.

Corollarium 3. Authentia editionis vulgatae non est declarata in comparatione cum textibus hebraico et graeco nec cum antiquis versionibus, multoque minus ad excludendam auctoritatem horum textuum; sed declarata est in comparatione cum versionibus latinis, quae recentius ab haereticis plerumque hominibus procasae tum circumferabantur, ut constat ex verbis decreti, ex historia Concilii (Pallavio. l. VI. c. 15; c. 17. n. 5. 8.), ex testimonio theologorum qui interfuerunt Concilio, suntque iidem supra a nobis citati. Manserunt ergo illi textus et illae antiquae versiones in tota externa auctoritate, ut fuerant ante editum decretum, in quo de illis nullo modo agebatur. Porro licet nullo explicito Ecclesiae decreto declarata sit authentia textus hebraici in V. T. et textus graeci in N. T. ut nobis adhuc praesto sunt, de ea tamen certo constat non solum critice et historice, sed de authentia quoad rei summam etiam dogmaticae. Ipsa enim authentia editionis vulgatae quae dogmaticae declarata est, supponit authentiam textus hebraici et graeci, saltem ut in omnibus exemplaribus simul sumptis in Ecclesia Dei adhuc exstat et dignosci potest. Ad quam intimam connexionem cum vulgata accedit quoad textum graecum N. T. ipse multorum saeculorum publicus usus in Ecclesia inde ab aetate apostolica. Utrumque hoc argumentum suo modo valet etiam pro authentia versionis LXX. « Profecto, inquit Bellarminus in opusculo superius citato, valde male merentur de Ecclesia, qui tam insignem thesaurum illi eripiunt, quique de scriptis originalibus Apostolorum et Prophetarum tam contemptibiliter loquuntur, ut ea authentica esse negare non vereantur. » Animadvertendum nihilominus est, non eandem vigilantiam catholicae Romanae Ecclesiae, et ex

multis iam saeculis non eundem publicum usum ad textum graecum multoque minus ad textum hebraicum referri sicut ad versionem et editionem latinam, nec utrumque eundem esse *modum* declarationis ecclesiasticae, per quam ipsa authentia et praesertim extensio et gradus authentiae nobis proponitur et manifestatur.

Scholion. Decretum, quod velut a s. Congregatione Cardinalium Concilii Trid. interpretum die 17 Ianuarii 1576 sancitum circumfertur, Serarius Prolegom. c. 19. g. 11. memorat editum ab haereticis Francofurti 1608; Leo Allatius in « Animadversionibus ad antiquitates Etruscas » numquam a se editis sed post ipsius obitum publicatis (Parisiis 1640) idem decretum n. 101. descripsit ex scheda reperta in bibliotheca Cardinalis Biscia. Dicitur autem ibi: « Congregatio generalis censuit, nihil posse asseverari, quod repugnet vulgatae latinae editioni, etiam quod esset sola periodus, sola clausula, vel membrum, sive vox, vel dictio sola, vel syllaba, iotave unum. » At iam Serarius l. c. suspicatus est illud supposititium; pluribus id contendunt Branca (de Vulg. T. I. p. 31) et Brunati (Dissert. della Volg. p. 79. 80.). « Aut commentitium est, inquit Branca, quod nullae nisi transalpinae editiones quaedam privata fide ex variis privatorum schedis collectae aliae aliter haeque etiam uno suspectae protulerunt, aut experts auctoritatis, quod ex alicuius e Cardinalibus eorumque anagnostis vel theologis parata scripto sententia, quale ego in rem hanc ipsam nonnihil olim in Ms. quodam vidi, fortasse excerptum, neque vel totius Concilii vel, ut opus est, summi Pontificis auctoritate firmatum. » Certe in Archivis Romanis ultimis his annis diligenter quaesitum, nusquam hoc documentum repertum est. Ceterum si vere aliquando prodiiit, intelligi debet prohibere, ne quid asseratur repugnans editioni vulgatae in rebus fidei et morum. Quod quidem responsum ante paucos annos (anno 1859) summo Pontifice per vivae vocis oraculum approbante datum esse, h. m. P. Perrone mihi attestatus est.